



## Prapovijest in situ – tumulus Gomila

**Milivoj Dretar, prof.**

Osnovna škola "Petar Zrinski" Jalžabet

Kad u rujnu prvi puta vidite i upoznate petaše, teško da već razmišljate kako ćete negdje s njima u roku od mjesec-dva na terensku nastavu. Još ni imena od svih niste naučili, neki zapinju s određivanjem stoljeća, a drugi se stalno bune oko određivanja povijesnih izvora ili velikih razdoblja... i već neka terenska? *Pa kakva sad terenska, tek smo počeli s radom*, pobunili bi se neki kolege iz zbornice kojima se ne sviđa da se raspored mora korigirati radi nastave iz Povijesti. No vi ste se ipak odlučili. Zašto da učenici ne upoznaju svoj zavičaj, posebno kad on krije jednu (pra)povijesnu znamenitost – atrakciju za sve uzraste koja privlače dobronamjerne znatiželjnike.

Tumulus Gomila veliki je zemljani humak istočno od sela Jalžabet, na prostranoj ravnici ispunjenoj parcelama kukuruza i pšenice. Svojim dimenzijama, sa 65 metara u promjeru i čak 8 metara visine, itekako se ističe u krajoliku. Jedan je to od najvećih tumulusa u Srednjoj Europi. Sve do dolaska arheologa na ovaj lokalitet (u rujnu 2016.) o tom su zagonetnom humku kolale nevjerovatne legende poput one o zakopanim kolima punim zlata koja su vukli zlatni volovi sa zlatnim jarmom; o grobu turskog paše na čije su počivalište tužni vojnici u turbanima donosili zemlju, o nekakvom neidentificiranom lokalitetu iz Prvog svjetskog rata i sl. Prema jednoj anketi koju smo proveli 2018. godine čak 54 % mještana odgovorilo je da je Gomila turskih ruku djelo, a 20 % ju je pripisalo suvremenima carice Marije Terezije. Gomila bi se, da je živa, samo nasmijala ljudskoj domišljatosti i kreativnosti. Ta ipak ona broji preko 2500 godina otkako je tu posložena, usred Grada mrtvih. Već i same priče o Gomili pripadaju usmenoj predaji pa je dobar poticaj da petaši krenu s ispitivanjem svojih baka i djedova ili najstarijih žitelja u selu. No posjet Gomili zapravo je nešto drugo. Učenici svakog dana prolaze cestom u neposrednoj blizini jer Gomila je 100 m udaljena od ceste Ludbreg – Jalžabet. Već kad se približite samom tumulusu, ostajete pomalo bez riječi i sigurnosti. Tko zna što li je unutra? Ima li zmija na humku? Može li se popeti na vrh? Vidi li se moja kuća s Gomile? Dal' je ono silno zlato s draguljima još negdje u dubinama tumulusa?



Prije same izvanučionične nastave na Gomili učenike treba pripremiti za posjet arheološkom nalazištu: upoznati ih s podjelom prapovijesti, spomenuti još pokoje halštatsko nalazište, usporediti fotografiju Gomile s drugim sličnim tumulom i slično. Pitanja koja se mogu postaviti su: Kako su živjeli ljudi u starije željezno doba? Tko su Kelti? Koliki je bio prosječni životni vijek, čime su se hranili, kako su se odijevali, jesu li prapovijesni ljudi vjerovali u više bogova ili jednu Božicu Majku? Nije jalžabetski tulum jedini takav, okolica ih krije nekoliko, uz onaj isto poznati Gamulu u Martijancu. Ali Gomila je najveća i najljepša. Uz pomoć arheologa iz Zagreba učenici su se izmijenili u radionicama izrade tekstila, kucanja metala i gradnje kolibe te su usvojili osnovne spoznaje o halštatskom razdoblju.

Potom je uslijedio posjet Gomili, iz drugog pokušaja jer je listopad baš odlučio mijenjati vremensku prognozu kako mu se sviđi – kad trebamo ići, pljusak, a kad smo u školi, sunčano. Ipak, uspjeli smo! Svih 148 učenika tog se jutra našlo na Gomili i znatiželjno iščekivalo što ćemo im ispričati o zagonetnom humku. Grobnica nepoznatog panonskog kneza podignuta je negdje u 7. ili 6. st. pr. Kr., a izgrađena je kao monumentalno počivalište za nekog uglednika čiji su posmrtni ostatci ovdje položeni s grobnim priložima, oružjem, njegovim životinjama, namještajem kojim se koristio, posuđem. Samo za njegov posmrtni odar porušena je velika hrastova šuma, a oblutci koji se nalaze na stropu grobne komore doneseni su s obale Drave udaljene desetak kilometara. Nakon obreda sahrane grobnica je zatvorena i zapečaćena uz uobičajene prijetnje da će oskvrnitelje pogoditi prokletstvo i užas. Naravno, grobnica je opljačkana u kratkom razdoblju nakon pogreba, no dio sadržaja ipak je ostao unutra sljedećih dvije ili dvije i pol tisuće godina. Po Gomili su hodali Jasi, Rimljani su tu podigli čak i omanju osmatračnicu ceste Poetovio – Iovia, kasnije tu gospodare Goti, Langobardi, Avari i na kraju Hrvati. Nije isključeno da tijekom 16. st. pokoja turska noga nije kročila tumulusom, dakle, u ona vremena kad je sve živo bježalo pred akindžijama i janjičarima. Bilo kako bilo, vjerojatno su najveću štetu prouzročili domaći ljudi koji su desetljećima orali po Gomili. Pričalo se da je netko tu čak zasadio i vinograd. Krajem 1980-ih u neposrednoj blizini Gomile pronađeni su ostatci manjeg humka s kostima konja i kompletnom ratnom opremom za njega. Ljuskaste pločice i koštane strelice i danas su velika atrakcija Arheološkog odjela Gradskog muzeja Varaždin. Uz priču o pogrebu velikog kneza moguće je pripremiti i sadržaj o prapovijesnoj mitologiji, vjerovanju u zagrobni život, štovanju prirodnih sila i duhova. Činjenica je da je uz kneza pokopana i njegova supruga, kneginja, pa nam je neizostavan dio o rodnoj ravnopravnosti i ulozi žena. Što je sve pronađeno u grobnici, arheolozi nisu još potpuno otkrili, no ono što je njima blago, nama baš i nije. Fragmenti posuda, izgorjeli ostatci drvenih predmeta, oksidirani metalni novčići, razbacane ljudske i životinjske kosti sigurno nisu nešto što bismo stavili u vitrinu ili sef u banci. Umjesto zlatnih posuda, tamo neke glinene zdjele, no interes učenika naglo raste kad im predočite priču o žarama ili o sahrani živih ljudi.

Posjet Gomili svakako je poželjan dio kurikuluma za peteše, posebno jer o samom tumulusu znaju više u Zagrebu nego u Jalžabetu. Za sudjelovanje u Znanstvenom sajmu gdje su glavnu riječ vodili STEAM-ovci, mi smo se pojavili s replikom naše Gomile. Izradili smo je po istoj recepturi kao i pred 2600 godina: zemlja pomiješana s glinom, drvene grančice koje su glumile hrastove grede i oblutci s Drave. Baš smo bili atrakcija. No da taj prapovijesni humak nije jedini adut jalžabetskog kraja, svjedoči čak 16 zaštićenih kulturno-povijesnih spomenika na prostoru od 30-ak km<sup>2</sup>. Gomila se može uklopiti i u završnu terensku nastavu kad su peteši već iskusniji u korištenju povijesnih činjenica. Krajem svibnja posjećujemo rimske Aqua Iasae u Varaždinskim Toplicama i govorimo o životu starih Rimljana. Nedaleko od Jalžabeta jedan je rimski most i vila rustica. Učenici će bolje savladati povijesne sadržaje uz pomoć onog što im je poznato, vidljivo i dohvatljivo. Zašto terenska nastava ne bi objedinila sve ove lokacije u jednom danu pa da dobijemo bolji presjek života našeg zavičaja?

#### Prijedlog za citiranje (APA stil):

Dretar, M. (2023). Prapovijest in situ – tumulus Gomila. *Poučavanje povijesti*, II(1), 91–92.